

Ion Crînguș, Ion Giurcă, *Cedarea și evacuarea Cadrilaterului în anul 1940*, Rm. Vâlcea, Editura Conphis, 2010, 410 p.

Apărută la Editura Conphis la 70 de ani de la sfârșitul României Mari, cartea "Cedarea și evacuarea Cadrilaterului în anul 1940", semnată de Ion Crînguș și Ion Giurcă⁶, este o lucrare de istorie militară, care prezintă mecanismele ce au determinat pierderea acestui teritoriu românesc și operațiunile efective de părăsire a zonei de către populația română și de către autorități, după semnarea Tratatului de la Craiova din 7 septembrie 1940. Autorii explică alegerea temei arătând că despre acest spațiu geografic s-au scris numeroase studii în perioada interbelică, în schimb, cedarea și evacuarea efectivă a Cadrilaterului nu au făcut obiectul unei analize de amploare. Intenția exprimată în capitolul introductiv (p. 9-18) este aceea de a înfățișa pregătirea și aplicarea planurilor de evacuare a Cadrilaterului, cu toate dificultățile întâmpinate de forțele participante la această operațiune de anvergură, desfășurată într-un context istoric incert pentru România.

Cartea este structurată pe trei capitole: "Diferendul bulgaro-român în privința Cadrilaterului" (p. 19-77), "Evacuarea populației, autorităților și armatei române din Cadrilater în anul 1940" (p. 78-185), și "Structurile jandarmeriei pe timpul pregătirii și desfășurării acțiunilor de evacuare a Cadrilaterului" (p. 186-255).

În primul capitol sunt prezentate **etapele disputei bulgaro-române pentru Cadrilater**. Acest teritoriu ar fi trebuit să intre în componența României încă din 1878, ca parte integrantă a Dobrogei, dar, în final, prevederile Tratatului de la Berlin din 1/13 iulie 1878 au stabilit apartenența sa la Bulgaria. Ulterior, tendințele revizioniste manifestate de statul bulgar au generat cele două războaie balcanice, în urma cărora, prin Tratatul de pace de la București din 1913, Cadrilaterul este alipit României. În perioada interbelică relațiile dintre cele două state s-au deteriorat constant și, în contextul evenimentelor internaționale determinate de cel de-al doilea Război Mondial, în anul 1940 tratativele româno-bulgare de la Craiova au statuat tranșarea vechiului diferend teritorial, România fiind nevoită să renunțe la sudul Dobrogei în favoarea Bulgariei. Prevederile Tratatului stabileau un schimb obligatoriu de populație între cele două țări astfel: românii stabiliți în județele Durostor și Caliacra urmau să fie mutați în sate din Dobrogea de Nord și din județul Ialomița, iar bulgarii din județele Tulcea și Constanța se înapoiau în țara lor de origine.

Concluzionând cele prezentate, autorii apreciază la sfârșitul acestui capitol (p. 74) că "începutul și sfârșitul dezmembrării României se găsește, totuși în acceptarea ultimatumului sovietic din iunie 1940 și în cedarea fără luptă a Basarabiei și nordului Bucovinei".

Capitolul următor relatează **pregătirea și executarea operațiunilor de evacuare a Cadrilaterului** de către populație și autoritățile militare și civile în perioada august-septembrie 1940. Operațiunile se desfășoară în două etape: prima constă în transferul la nordul frontierei româno-bulgare a populației române și a bunurilor materiale aparținând Statului, persoanelor fizice și juridice, iar cea de-a doua presupune evacuarea autorităților și structurilor militare românești din județele Caliacra și Durostor. În acest context este evidențiată activitatea Rezidenței Regale Ținutul "Marea" în conducerea activităților de evacuare, "în strânsă colaborare și cooperare cu Marele Stat Major și comandamentul Corpului 2 armată" (p. 92). Sunt expuse amănunțit măsurile de pregătire a evacuării inițiate

⁶ De același autor: *Anul 1940. Drama României Mari*, București, 2000.

de autorități și de armata română încă din august 1940 și punerea lor în aplicare, disfuncționalitățile survenite în timpul operațiilor, determinate de factori de ordin organizatoric. Autorii apreciază că operațiunile desfășurate în județul Caliacra au fost mult mai simplu de planificat și de executat decât cele din Durostor, fapt datorat mai ales distanțelor mai mici dintre locul de plecare și cel de destinație al persoanelor evacuate: românii din Caliacra au fost mutați în județul Constanța, iar cei din Durostor în județul Ialomița, având de străbătut distanțe mai mari și de traversat Dunărea pentru a ajunge la destinație (p. 107). Un loc aparte în economia lucrării îl ocupă prezentarea operațiilor de evacuare a Cadrilateului de către unitățile armatei (p. 127-185), desfășurate în două etape: 1) 12 august-18 septembrie 1940 – prin participare la acțiuni de transport de materiale și structuri neoperative în afara Cadrilaterului și 2) 20-30 septembrie 1940 – evacuarea efectivă a unităților militare cantonate în Dobrogea de Sud.

În cel de-al treilea capitol al lucrării (p. 186-255), autorii analizează **rolul jucat de structurile Jandarmeriei pe durata acțiunilor de evacuare a Cadrilaterului**. Subordonate atât autorităților locale cât și celor militare, acestea au fost implicate în cel mai înalt grad în evenimentele, activitățile, acțiunile și operațiunile desfășurate aici în lunile august-septembrie 1940. Sunt prezentate atribuțiile generale îndeplinite de Jandarmerie, dar și cele specifice, determinate de acțiunile ostile ale bandelor de comitații (p. 196). Ineficiența măsurilor de stopare a acestor atacuri asupra satelor din Cadrilater în vara anului 1940 relevă “nivelul necorespunzător de pregătire în rândul jandarmilor activi și de rezervă, în condițiile în care nu exista timpul pentru pregătirea de specialitate și a acțiunilor” (p. 212).

În “Încheiere” (p. 256-269), autorii apreciază că anul 1940, prin cedările teritoriale pe care le-a implicat (Basarabia, nordul Bucovinei, nord-vestul Transilvaniei și Cadrilaterul), a dovedit că variantele de evacuare elaborate de specialiștii militari români în perioada interbelică erau neviabile, imposibil de aplicat din cauza factorilor specifici ce au influențat în mod determinant derularea acestor acțiuni (p. 259). În acest sens, sunt prezentate neajunsurile constatate pe durata evacuării românilor din Cadrilater și se propun soluții utile pentru eventuale situații nedorite (inundații, alunecări și surpări de teren, cutremure sau alte calamități) care ar putea determina în prezent mutări de populație (p. 266). Autorii apreciază că modul în care au decurs operațiunile de evacuare de populație, determinate de cedările teritoriale din anul 1940, cu referire la situația din Cadrilater, poate constitui un exemplu de rezolvare a unor situații, în niciun caz un model (p. 269).

Capitolul “Anexe” (p. 277-373) reunește documente și hărți cu un conținut divers, privind operațiunile de evacuare și plasare a populației și armatei române stabilite în Dobrogea de Sud, dintre care menționăm: tratatele care au reglementat statutul Cadrilaterului în anul 1913 (Anexele nr. 1-2, p. 277-281) și în anul 1940 (Anexele nr. 5-13, p. 283-308), atacurile desfășurate de bandele de comitații în perioada aprilie 1939-august 1940 (Anexa nr. 48, p. 359-361), structura organizațiilor iredentiste și de propagandă din Bulgaria în anul 1940 (Anexa nr. 4, p. 282), planificarea evacuării efectivelor de jandarmi Durostor (Anexa nr. 58, p. 373).

Ar fi fost binevenită o abordare a situației persoanelor evacuate, vizând starea lor de spirit, percepția la nivel uman a procesului de mutare, însă intenția autorilor, de a prezenta în detaliu un moment din istoria României, insuficient tratat în istoriografia noastră, este salutară, mai ales că analizarea aspectelor ce țin de evacuarea Cadrilaterului de către populație, autorități și armata română în august-septembrie 1940 se face prin

raportarea strictă la documente⁷. Bibliografia este cuprinzătoare, probând un solid proces de documentare⁸.

Prin evenimentele pe care le prezintă, cartea semnată de Ion Crînguș și Ion Giurcă îndeamnă la reflecție, de aceea ne exprimăm speranța că demersul lor va stimula aprofundarea cercetărilor istorice referitoare la pierderile teritoriale din anul 1940.

Elena Mușat

Simon Geissbühler, *Spuren, die Vergehen. Auf der Suche nach dem Jüdischen Sathmar/Satu Mare*, Berlin, Hentrich & Hentrich Verlag, 2010, 103 pp.

Această carte este atât un album fotografic, de artă și arheologie iudaică recentă, cât și un studiu-ghid asupra istoriei și culturii evreiești din România, îndeosebi din extremitatea sa nord-vestică, așa cum se reflectă acestea în numeroasele cimitire și sinagogi existente în zona respectivă.

Demersul autorului este novator pentru țara noastră, dar se înscrie, totodată, în continuarea lucrării sale similare, "Cimitire evreiești din Bucovina", publicată în România, la Editura Noi Media Print, cu un an înainte, despre cimitirele evreiești din Bucovina.

Simon Geissbühler combină în acest volum informații, opinii și analize științifice (istorice, economice, sociologice, politologice) cu prezentarea, plină de talent literar și fotografic, a periplitului său prin satele și orașele din regiunea Sătmăruului (și chiar prin unele din zonele învecinate, aflate pe traseele străbătute spre destinație: Bihor, Sălaj, Maramureș, Cluj, Bucovina) în care au locuit și, uneori, încă mai trăiesc evrei.

Sunt trecute în revistă, prin imagini și texte semnificative, sinagogi și cimitire din localități precum Carei, Satu Mare, Agriș, Micula, Bercu, Atea, Lazuri, Turț, Sighet, Călinești-Oaș, Negrești-Oaș, Seini, Pomi, Baia Mare, Lipău, Valea Vinului, Sârbi, Breb, Vetîș, Colțîrea, Colțău, Cârlibaba, Șomcuța Mare, Tășnad, Viișoara, Dej, Turda, Arbore și, desigur, București. Totodată, sunt reproduse o hartă a regiunii Sătmăr sau mai bine zis o schiță a itinerariului străbătut de autor pentru documentarea necesară scrierii cărții în 2008-2009 și un plan al zonei centrale a Bucureștiului (Piața Victoriei) din 1938.

Din narațiune și fotografii se poate afla, cu ușurință, o serie de importante date generale, dar și câteva informații utile specifice fiecărei localități, despre istoria comunității iudaice, inclusiv despre unele personalități de seamă, despre bogăția vieții tradiționale a evreilor așchenazi, frumusețea aspectelor religioase și culturale, dar și despre importanta contribuție social-economică a respectivelor colectivități la dezvoltarea societății. Unele date sunt chiar inedite cu totul, câteva dintre aceste cimitire evreiești, ca cel din satul Colțîrea, părând să fie total necunoscute chiar și pentru Federația Comunităților Evreiești din România (FCER), în a cărei listă de necropole din 2007 (reprodusă de autor în anexa de

⁷ Este vorba de fonduri de documente păstrate la Arhivele Naționale ale României, Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Arhivele Militare Române și Arhivele S.R.I.

⁸ Cu toate acestea, am dori să adăugăm două lucrări ce oferă informații cu privire la administrația românească în Cadrilater și cedarea acestui teritoriu: Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Constanța, 1998 și Constantin Tudor, *Administrația Românească în Cadrilater (1913-1940)*, Călărași, 2005.